

N:o 18.

Af grefve **Wachtmeister, Fredrik**, om statsunderstöd åt vissa enskilda läroverk.

Under mer än två och ett halft århundrade har i Sverige den manliga ungdomen haft tillfälle att i af staten underhållna skolor vinna högre medborgerlig och grundläggande vetenskaplig bildning på det allmännas bekostnad. Den härför afsedda läroverksorganisationen verkar på ett sådant sätt, att man ifrågasatt, huruvida icke den högre undervisningen för manlig ungdom i sjelfva verket är att anse som statsmonopol. Enskilda läroverk med jemförelsevis höga afgifter äro i den ojemna täflan med statens skolor alltid underkastade betydliga svårigheter.

Principiellt taget synes ett dylikt »monopol» vara lämpligt endast under den förutsättning, att resultaten af enskild undervisning vore sådana, att staten ej kunde vara nöjd med dem. Något dylikt har emellertid icke påståtts, och staten har faktiskt godkänt den enskilda undervisningen genom att medgifva flere privatläroverk dimissionsrätt.

Det torde äfven kunna sättas i fråga, om icke för staten tillräcklig anledning finnes att — om ock till en början med en viss försigtighet — för den högre undervisningen på ett praktiskt sätt tillgodogöra sig den enskilda offervilligheten i vidsträcktare mån i stället för att — såsom nu i sjelfva verket kan sägas ske — antingen afvisa eller öfveranstränga densamma.

Om ett visst antal lärjungar, hvilkas undervisning i statsläroverk skulle föranleda vare sig upprättande af nya eller utvidgande af redan befintliga skolor, i stället få undervisning i enskilda läroverk, så innebär detta tydli-

gen rent *ekonomiskt* för statskassan en afsevärd besparing, äfven om staten understödjer dessa enskilda läroverk med ända till fjerdedelen af hvad de statsläroverk, som de ersätta, skulle kosta i underhåll eller af hvad som skulle krävas för aflöning af de nya lärare, hvilka behöfdes, om de enskilda anstalternas lärjungar skulle öfverflyttas till statsläroverk. Å andra sidan torde det ligga i öppen dag, att ett statsunderstöd för ett 9-klassigt enskildt läroverk af t. ex. 6,000—8,000 kr. — huru välkommet det än under vissa förhållanden må vara — icke kan vara tillräckligt för att trygga dess bestånd och lugna utveckling, när statens utgifter för ett eget läroverk af samma slag (kommunens bidrag oberäknade) vanligen vexla mellan 60,000 och 100,000 kr.

Från rent *pedagogisk* synpunkt måste enskilda högre läroanstalter utan tvifvel anses utgöra en väsentlig och vigtig länk i landets undervisningsväsen. Sedan de allmänna läroverken vunnit den fasta och likformiga organisation, hvilken för dem såsom statsinstitution är naturlig, låta de sig ej utan olägenheter i vidsträcktare mån använda som försöksanstalter, der nya arbetsplaner och lärometoder kunde till sitt praktiska värde pröfvas. För sådana försök fordras bekvämare yttre former, än som lämpligen kunna medgifvas de offentliga läroverken, äfvensom större frihet i valet af lärarepersonal, än som är förenlig med offentlig anställning. De rön, som i enskilda anstalter göras, kunna sedan komma de allmänna läroverken till godo och äro för dem lika värdefulla, vare sig de försökta nyheterna befinnas icke kunna bestå profvet och därför måste afvisas ur den pedagogiska diskussionen eller de visa sig förtjenta af vidare tillämpning äfven i statens skolor. I hvilket fall som helst sparas för staten hvad man kallar »lärpenningar», och dess myndigheter sparas mycket bryderi. Det torde alltså med hänsyn till den pedagogiska vinst, de enskilda läroanstalterna kunna bringa samhället — en vinst, som ju blifvit ganska allmänt erkänd äfven af de allmänna läroverkens målsmän — vara skäligt, att dessa anstalter understödjas af staten. Och tydligt är, att den pedagogiska vinsten blir relativt liten, om de enskilda skolorna arbeta under mindre fördelaktiga ekonomiska förhållanden eller deras existens är alltför kortvarig.

Den s. k. läroverksfrågan är sedan länge ett kroniskt ondt, som med korta mellantider tar sig uttryck i en rad af riksdagsmotioner med ty åtföljande utskottsbetänkanden, komitéer, regeringspropositioner och förordningar. Och dock synes inom och utom Riksdagen, bland föräldrar och lärare, missnöjet vara oförminskadt. Inom och utom Riksdagen, i motioner, tidnings- och tidskriftsuppsatser, på läraremöten och i enskilda kretsar yrkas

på inskränkning af lästiden till förmån för praktiskt arbete och öfningar i det fria, på mera sjelfverksamhet hos lärjungarne, på nya metoder i språk, historia, kristendom och andra ämnen, på latinets uppflyttning till kl. VI eller nedflyttning till kl. I, på samundervisning af gossar och flickor, på en afslutad kurs (före mogenhetsexamen) för sådana lärjungar, som ämna öfvergå till praktiska banor eller ingå i vissa specialskolor, på bortskärande af de allmänna läroverkens nedre klasser, på lärotidens förkortning o. s. v. Alla dessa yrkanden äro tillsvidare väsentligen teorier — mer eller mindre väl grundade på olika psykologiska, socialpolitiska eller praktiska åskådningssätt, men i vårt land opröfvade eller ännu ej tillräckligt pröfvade, för att man skulle efter dem kunna utan vidare stöpa om vårt undervisningsväsen i nya former. Och sannolikt synes, att »läroverksfrågan» aldrig skall kunna vinna ens en provisorisk lösning, så länge blott teorier och meningar stå emot hvarandra. Det måste därför ligga *alla* om hjertat, såväl försvararne af det bestående som reformvännerna, att genom förberedande pröfning, utförd i tillräckligt stor skala, under tillräcklig tid och under våra förhållanden få utrönt, hvad som kan vara bäst och lämpligast.

En sådan pröfning kan, såsom redan ofvan påpekats, icke lämpligen ske inom de allmänna läroverkens ram. Ett enda försöksläroverk, sådant som vi ha i Nya elementarskolan, är ej heller tillräckligt — vare detta sagdt utan att förringa nämnda läroverks förtjenster, på samma gång det fasthållles, att en statsanstalt som försöksläroverk ej har lika gynsamma förutsättningar som en privat anstalt. Emellertid behöfva inga särskilda åtgärder vidtagas för framkallande af nya försöksläroverk. Ty sådana, som uppväxt på det enskilda initiativets mark och uppbäras af pedagogiska intressen, finnas redan. Allt hvad som från Riksdagens sida behöfves är att bevilja ett anslag, tillräckligt stort för att sätta dem i stånd att med framgång fullfölja de uppgifter, de satt för sig, så att de icke af ekonomiska svårigheter hindras att utföra sina program, tvingas till kompromisser, som ej tillfredsställa någon, eller nödgas nedlägga sin verksamhet, innan de hunnit visa halten af de principer, på hvilka de äro byggda.

Sådan var också i det hela den uppfattning rörande den ekonomiska och pedagogiska betydelsen af enskilda anstalter för högre undervisning, som Riksdagen delade med Kongl. Maj:t, när den år 1890 på förslag af Kongl. Maj:t och i följd af enskild motion medgaf, att af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken finge användas högst 20,000 kr. årligen till understöd åt enskilda läroverk, som förbereda till mogenhetsexamen. För att motivera det förslag, jag nedan framställer, skulle det i

sjelfva verket kunnat vara tillräckligt att hänvisa till statsrådsprotokollen öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1889 och den 8 februari 1890 samt det utlåtande, som vid sistnämnda års riksdag i ärendet afgafs af särskilda utskottet n:o 1 (utlåtande n:o 1, punkt n:o 28).

Det har emellertid visat sig, att den år 1890 beviljade summan icke är tillräcklig för att medgifva understöd till önskvärdt belopp ens åt de anstalter, som då närmast torde hafva åsyftats; ännu mindre tillräcklig att på lämpligt sätt bidraga till uppehållande af jemväl andra likartade läroverk, hvilka senare uppstått och hvilkas bestånd det på angifna grunder kunde ligga i statens intresse att trygga; hvarförutom anslagets utgående från reservationer gör detsammas fortvaro alltför osäker.

Till uppnående af det angifna syftet — att vinna nödig erfarenhet inom vårt land rörande föreslagna nya organisationsformer och arbetsmetoder — och för att Riksdag och regering i en dylik på våra förhållanden tillämplig erfarenhet må finna behöflig ledning vid en eventuel framtida ombildning af de allmänna läroverken, föreslår jag, att Riksdagen till understöd åt privatläroverk beviljar en summa, motsvarande hvad ett enda statsläroverk kostar statskassan. Då från det af mig föreslagna beloppet 100,000 kr. dragas de 20,000 kr. som nu utgå för samma ändamål, skulle i nytt anslag krävas 80,000 kr.

Då jag i min hemställan här nedan sätter anslagsbeloppet till 15,000 kr. för hvarje fullständigt läroverk, är summan beräknad efter åtskilliga enskilda läroverks erfarenhet om att, så vida terminsafgifterna skola sättas till sådana belopp, att skolan kan påräkna lämpligt lärjungeantal, ett stats-tillskott å 15,000 kr. är nödvändigt för att de enskilda läroanstalterna skola kunna ifråga om lärohus och materiel möta billiga anspråk samt i afseende på lärarelöner bringas till något större likställighet med de allmänna läroverken, så att de i konkurrensen om lärare ej må vara underkastade alltför täta ombyten.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag,

att Riksdagen måtte å extra stat under åttonde hufvudtiteln för år 1898 till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett belopp af etthundratusen kronor, att med minst femtontusen kronor åt hvardera tilldelas sådana för blott manlig eller för manlig och qvinlig ungdom redan nu befintliga, väl vitsordade privata läroverk, som afse att bereda till mogenhetsexamen och som i fråga om orga-

organisation och arbetssätt varit och äro afsedda att tillämpa och pröfva nya former och metoder, och i öfrigt på vilkor i fråga om afgifter, inspektion, redogörelser och andra, som Kongl. Maj:t kan finna lämpliga; med iakttagande af,

dels att anslag må beviljas blott åt läroverk, hvilka redan 1898 meddela undervisning åtminstone till och med det allmänna kunskapsmätt, som i statsläroverkens fem lägre klasser inhemtas,

dels att anslaget till ännu ej fullständiga läroverk utgår med ett mot antalet klasser svarande mindre belopp,

dels slutligen att för år 1898 till dylika läroverk af Kongl. Maj:t redan beviljade understöd från reservationerna under åttonde hufvudtiteln i stället utgå från nu ifrågavarande anslag.

Stockholm den 28 januari 1897.

F. C:son Wachtmeister.